

HÖGSTA DOMSTOLENS BESLUT

meddelat i Stockholm den 9 februari 2007

Mål nr

Ö 4281-06

KLAGANDE

NSA

Ombud och offentlig försvarare: Advokat LA

MOTPART

Riksåklagaren

Box 5553

114 85 Stockholm

SAKEN

Tillstånd till prövning i hovrätt av mål om försök till våldtäkt mot barn

ÖVERKLAGADE AVGÖRANDET

Svea hovrätts beslut den 2 oktober 2006 i mål B 6857-06

HÖGSTA DOMSTOLENS AVGÖRANDE

Med ändring av hovrättens beslut meddelar Högsta domstolen tillstånd till prövning av ansvarsfrågan i hovrätten.

För biträde åt NSA i Högsta domstolen tillerkänns LA ersättning av allmänna medel med sjutusensjuhundraarton (7 718) kr, avseende arbete. I ersättningen ingår mervärdesskatt med 1 544 kr. Det ankommer på hovrätten att i samband med målet efter dess återupptagande pröva frågan om återbetalningsskyldighet.

Vad tingsrätten förordnat om sekretess skall bestå.

YRKANDEN I HÖGSTA DOMSTOLEN

NSA har yrkat att Högsta domstolen skall meddela tillstånd till målets prövning i hovrätten.

Riksåklagaren har bestritt ändring.

SKÄL

Mot NSAs förnekande har tingsrätten dömt honom för försök till våldtäkt mot barn och med tillämpning av 29 kap. 7 § första stycket brottsbalken bestämt påföljden till dagsböter. NSA har vidare förpliktats att utge 40 000 kr jämte ränta till målsäganden. NSA har överklagat domen såväl i ansvars- som i skadestandsfrågan. Hovrätten har inte meddelat prövningstillstånd i

ansvarsdelen och har förordnat att målet i övrigt skall handläggas i den för tvistemål stadgade ordningen.

Bestämmelser om krav på prövningstillstånd vid överklagande av vissa tingsrättsavgöranden i brottmål infördes genom lagstiftning år 1993. I motiven framhölls bl.a. att det enligt lång rättstradition i Sverige varit möjligt för den enskilde att oavsett ett brottmåls art och allvar få det prövat fullt ut i åtminstone två instanser samt att ett införande av krav på prövningstillstånd aktualiserade många frågor av såväl principiell som praktisk natur (prop. 1992/93:216 s. 56 f. och 1992/93:JuU34 s. 8 f.).

När det gäller frågan vilka målkategorier som skulle omfattas av reglerna om prövningstillstånd ansågs att den enda praktiskt möjliga avgränsningen var att på något sätt knyta an till den påföljd som var aktuell i målet. Att införa regler om prövningstillstånd för den som dömts till ett fängelsestraff skulle enligt vad som anfördes innebära ett för stort ingrepp i rätten till prövning i andra instans. Om ett system med prövningstillstånd i brottmål skulle införas borde det i första hand användas för bötesmål. Olika alternativ till avgränsning diskuterades i motiven men det ansågs ligga närmast till hands att knyta an till den påföljd som faktiskt ådömts i målet. (A. prop. s. 59 f.) I överensstämmelse härmed gäller enligt 49 kap. 13 § första stycket rättegångsbalken att det krävs prövningstillstånd för att hovrätten skall ta upp en tingsrätts dom till fullständig prövning när den tilltalade inte har dömts till annan påföljd än böter.

I motiven noterades att denna avgränsning i och för sig innebar att det blev en i viss mån flytande gräns mellan mål som kan överprövas utan krav på prövningstillstånd och mål där sådant tillstånd krävs. Systemet innebar att en

del mål om förhållandevis allvarliga brott, där straffet på grund av särskilda omständigheter satts under straffminimum, omfattades av kravet på prövningstillstånd. Det ansågs emellertid, enligt vad som uttalades, ligga i sakens natur att det relativt ofta skulle komma att finnas skäl att bevilja prövningstillstånd i sådana mål. (A. prop. s. 59 ff.; jfr Lagrådets yttrande på s. 135 f.)

När det gäller grunderna för att meddela prövningstillstånd gjordes inte någon ändring i de tidigare gällande bestämmelserna i samband med att kravet på prövningstillstånd utvidgades till att omfatta även vissa brottmål. Bestämmelserna finns numera utan ändring i sak i 49 kap. 14 § rättegångsbalken. (Den komplettering och de ändringar av bestämmelserna som SFS 2005:683 innefattar träder i kraft först den dag som regeringen bestämmer.) Förutom när det förekommer anledning till ändring i det slut som tingsrätten kommit till (ändringsdispens) eller det är av vikt för ledning av rättstillämpningen att överklagandet prövas av högre rätt (prejudikatdispens) kan prövningstillstånd meddelas om det annars finns synnerliga skäl att pröva överklagandet (extraordinär dispens).

En förebild för den extraordinära dispensen finns i bestämmelserna om prövningstillstånd i Högsta domstolen (54 kap. 10 § rättegångsbalken). Enligt dessa bestämmelser kan prövningstillstånd meddelas om det finns synnerliga skäl till att överklagandet prövas av Högsta domstolen. Som exempel på fall som kan utgöra synnerliga skäl anges i lagtexten ”att det finns grund för resning eller att domvilla förekommit eller att målets utgång i hovrätten uppenbarligen beror på grovt förbiseende eller grovt misstag”. Regleringen av frågan om prövningstillstånd i Högsta domstolen utgick från att ett förverkligande av syftet att renodla domstolens roll som

prejudikatinstans innebar att utrymmet för att meddela prövningstillstånd vid sidan av prejudikatdispens borde vara ytterst begränsat. Det har mot den bakgrunden gjorts gällande att den i lagtexten givna exemplifieringen av synnerliga skäl får uppfattas som i det närmaste limitativ (Welamson, Rättegång 6, 3:e uppl. s. 167).

I bestämmelsen om extraordinär dispens i hovrätt finns inte någon exemplifiering av vad som kan utgöra synnerliga skäl. Att sådana omständigheter som anges i bestämmelsen om prövningstillstånd i Högsta domstolen utgör synnerliga skäl för prövningstillstånd även i hovrätt är uppenbart. De skäl som talar för ett ytterst begränsat utrymme för prövningstillstånd vid sidan av prejudikatdispens när det gäller Högsta domstolen gör sig emellertid inte gällande beträffande prövningstillstånd i hovrätt. Att det krävs ”synnerliga” skäl innebär visserligen att utrymmet för extraordinär dispens är förhållandevis begränsat även i hovrätt. Vid bedömningen av vad som innefattar synnerliga skäl måste emellertid sådana överväganden som ligger bakom den allmänna avgränsningen av reglerna om prövningstillstånd i hovrätt beaktas.

Som framgår av vad som anförts ovan var det, när krav på prövningstillstånd i hovrätten infördes även i brottmål, en allmän strävan att systemet inte skulle omfatta mål om ansvar för allvarigare brottslighet. Bl.a. av hänsyn till intresset av en klar och lättfattlig avgränsning av tillämpningsområdet fick emellertid regleringen en utformning som gör att även en del mål om förhållandevis allvarliga brott omfattas.

Det är mot den bakgrunden naturligt att vid tillståndsprövningen beakta även hänsyn av det slag som ligger bakom lagstiftarens ställningstagande att inte

kräva prövningstillstånd när tingsrätten dömt till annan påföljd än böter. Om påföljden stannat vid böter trots att den brottslighet som den tilltalade dömts för måste betecknas som allvarlig talar detta för att prövningstillstånd bör lämnas. I vissa sådana fall kan förutsättningar för att meddela prövningstillstånd anses föreligga även om det inte finns någon sådan grund för tvivel angående riktigheten av tingsrättens dom som i sig utgör tillräckligt skäl för prövningstillstånd.

I förevarande fall har NSA dömts till ansvar för försök till ett brott som enligt straffbestämmelsen skall bestraffas med fängelse i lägst två år och högst sex år. När det gäller försök bestäms straffet enligt vad som anges i 23 kap. 1 § andra stycket brottsbalken till högst vad som gäller för det fullbordade brottet och får, på grund av det höga minimistraffet för fullbordat brott, inte sättas under fängelse. Fråga är alltså om brott som har ett sådant straffvärde att det regelmässigt inte finns något krav på prövningstillstånd vid fällande dom. Om NSA hade dömts till den påföljd som tingsrätten ansett som den i och för sig lämpligaste hade prövningstillstånd inte krävts. Något prövningstillstånd skulle inte heller ha krävts vid en frikännande dom eftersom brott för vilka det är föreskrivet svårare straff än fängelse i sex månader är undantagna från kravet på prövningstillstånd vid frikännande dom.

Att tingsrätten, trots den straffskala som gäller för brottet, dömt NSA till endast böter sammanhänger inte med några till själva brottet hänförliga omständigheter utan endast med att han var nyss fyllda femton år vid gärningen. Fråga är om brottslighet av mycket allvarligt slag. När någon av tingsrätt mot sitt nekande har dömts för så allvarlig brottslighet får detta

anses innebära att kravet på synnerliga skäl för prövningstillstånd är uppfyllt.

I avgörandet har deltagit: justitieråden Johan Munck, Dag Victor (referent),
Severin Blomstrand, Ann-Christine Lindeblad och Kerstin Calissendorff
Föredragande revisionssekreterare: Hampus Lilja